

หนังสือประวัติศาสตร์

ธีร์ จันทิปะ (นักวิชาการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา)

อีແປ¹ หรือเหเรียญจືນ ມີໃຫ້ລາຍພື້ນທີ່ຂອງການໄຕໃນຂ່າງຮັດນໂກສິນທົ່ວໂອນຕັ້ນ ໂດຍຂາວຈືນໄພ້ນທະເລເຂົາມາຕັ້ງຄື່ນຫຼານໃນການໄຕໃນໜ້າເຫຼືອຢູ່ເຈືນຕາງຈືນເຂົ້າມາໃໝ່ ກະທັ່ງຂາວຈືນມີຄວາມກໍາວ່າຫຼັ້ນເປັນຜູ້ນໍາຊຸມໝາຍຫຼືເປັນເຈົ້າເມື່ອງ ຈຶ່ງເຮັ່ມພິລິຕ ເຫຼືອຢູ່ເຈືນຕາງຮູບແບບເຫຼືອຢູ່ອີແປຈືນ ເພື່ອແລກປ່ຽນກາຍໃນພື້ນທີ່ປົກຄອງຂອງຕະນອງແທນການໃຫ້ຫອຍເບີຍແລກເຈີນພົດດ້ວງ (ເຫຼືອຢູ່ອີແປໄມ້ໃໝ່ເຈືນຕາກທີ່ໃຫ້ກັນທົ່ວໄປໃນຮາຊາຄາມຈັກສຍາມແບບເຈີນທີ່ຮູ້ພິລິຕ ທີ່) ການໃຫ້ອີແປສັງຂລາຄົງຄລ້າກັບອີແປທີ່ໃຫ້ໃໝ່ໃນຫ້ເມື່ອງປັກຊີໃຫ້ລາຍແທ່ງ ອີແປມັກປຣາກວູໃນກິຈກາຮກສີຕ່າງ ຖ້າ ໄນໄວ່ຈະເປັນກິຈກາຮ່າມື່ອແຮ່ ກິຈກາຮ່າງສີ້ຂ້າວ ກິຈກາຮ່າງເລື່ອຍໂຮງໄມ້ ກິຈກາຮ່າງປ່ອນ ໂຮງເໜັ້າ ໂຮງຜິ່ນ ມີກາຮ່າງທີ່ມີກຳນົດຕາກ ອີແປເພື່ອເຫັນກັບເຈືນຕາກຂອງຮູ້

อี派ส่งคลา บังเรียก “เหเรียญอีแปะ” “เหเรียญจีน” “อัสดีบุก” “เบี้ย” หรือ “กะแปะ” บางถินจะเรียก “เบี้ยตะก้าว” “เบี้ยตะก้าวฝนรูกลง” ส่วนขื่อทางราชการเรียก “เงินเหเรียญตราหนังสือจีน” แต่เดิมเหเรียญอีแปะในภาคใต้เป็นเหเรียญเงินตราแบบอีแปะจีนชนิดหนึ่งที่ชาวจีนใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (ราว พ.ศ.๑๖๑๑-๑๔๕๐) รูปักษณ์ของเหเรียญอีแปะ เป็นเหเรียญที่หล่อจากตะก้าวผสมดีบุก ลักษณะเหเรียญกลมแบน ยกขอบโดยรอบ มีความหนาราว ๒-๓ มิลลิเมตร ตรงกลางเป็นรู หั้งรูกลมและรูสีเหลี่ยม มีอักษรหรือภาพสัญลักษณ์นูนประกายหั้งสองด้าน บางเหเรียญมีรอยกดประทับ เหเรียญอีแปะส่งคลาที่พบมี ๓ ชนิด ทำขึ้นเฉพาะในเมืองสงขลา ระยะแรกมีเพียงภาษาจีน ต่อมามาเพิ่มอักษรไทย อักษรอาหรับ และระยะหลังเพิ่มปีจลศักราช ส่วนการระบุกงสีในเหเรียญ ปรากงเพียงกงสีเดียว คือ **จีนເຢັກສີ**

ອືປະສົງຂລານິດແຮກ ຕ້ານທີ ១ ມີອັກຊຣໄທ “ສົງ” ອູ່ຂ້າງບນ ແລະມີອັກຊຣໄທ “ຂລາ” ອູ່ຂ້າງຄ່າງ ມີອັກຊຣອາຫວັນສອງຂ້າງ ອ່ານວ່າ “ເນກຮີຈຶກອ່າຮ່າ” ແພລວ່າ ນຄຣສົງຂລາ ສ່ວນຕ້ານທີ ២ ມີອັກຊຣຈືນ ៥ ຕ້ວ້າ ອ່ານວ່າ “ຈັງ ເຊື້ອ ຖ້ອ” ແພລວ່າ ອືປະເມືອງສົງຂລາ ໂມ່ຮະບປີທີ່ຜົລືຕ

อี派สลงคลานนิตที่สอง ด้านที่ ๑ มือกษรไทย “เบี้ยสลงคลา ร้อยลະเหลียน” ด้านที่ ๒ มือกษรจีนตัวเล็ก ๓ ตัว แปลว่า หัว และมือกษรจีนตัวใหญ่รอบเหรียญ อ่านว่า “ซัง เซี้ย หง ปือ หมาย แปะ เจ็ก อี้” แปลว่า อี派บลงคลาร้อยลະหนึ่งเหรียญ

อีແປສ່ງລາຂນິດທີສາມ ດ້ວນທີ ១ ມີອັກຊ່າໄຫຍ “ສົງຂລາ” ອຸໝ່ໜ້າງບນ ຂ້າງຄ່າງບອກປີຈຸລືກໍາຮາຊ ຊຶ່ງເຫັນ
ທີ່ພບມີຮະບູປີ ១២៤១ (ພ.ສ.២៤៤១) ១២៤២ (ພ.ສ.២៤៤២) ១២៤៣ (ພ.ສ.២៤៤៣) ດ້ວນທີ ២ ມີອັກຊ່າຈິນສອງຂ້າງ
ອ້ານວ່າ “ຈົງ ເຮັງ ຖ່າ ປູ້” ແປລວ່າ ອີແປທີ່ທຳໃຫ້ຈົລືນຮ່າງເຮືອງ

¹ คำว่าอีแปะ เป็นชื่อเรียกและใช้ในหลายความหมาย (๑) ชื่อเรียกพันธุ์พืช ผักอีแปะ (*Mimulus orbicularis* Benth.) หรือ ตับเต่า ซึ่งเป็นไม้เนื้า ใบเลี้ยงคู่ วงศ์เดียวกับต้นแ渭มยูรา (๒) ชื่อเรียกสัตว์ อีแปะทะเล (Sand Dollar) หรือเหรี้ยญทะเล เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง กลุ่ม echinoderms เช่นเดียวกับเม่นทะเล ดาวทะเล (๓) ชื่อเรียกสิ่งของ เช่น หวานอีแปะ (Plain Washer) ใช้ลดช่องว่างและเพิ่มความแข็งแรงระหว่างโบลท์(Bolt)หรือน็อตตัวผู้ และน้ำท(Nut)หรือน็อตตัวเมีย และ (๔) ชื่อเรียกเงินตรา เหรี้ยญอีแปะหรือเหรี้ยญจีน

การพบอักษร ๓ ภาษา บนเหรียญอีแบะ แสดงให้เห็นถึงผู้คนที่อาศัยหลักในเมืองสงขลา มีทั้งชาวไทย พุทธ ไทยมุสลิม และชาวจีน ความแพร่หลายของอีแบะส่งคลาเนื่องจาก เมืองสงขลาส่งเหรียญอีแบะไปใช้ในกลุ่ม ๗ หัวเมืองมลายู (ปัตตานี ส้ายบุรี หนองจิก รามัญ ยะลา ระแวง ยะหริ่ง) ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ในความปกครองของ เมืองสงขลา อีกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากเงินพดด้างและเหรียญของรัฐบาลยังกระจายไม่ทั่วถึงหรือไม่พอต่อความ ต้องการใช้ในหัวเมือง

ด้านการผลิตอีแบะ ที่พบจากเอกสารบางฉบับได้กล่าวถึงเจ้าเมืองสงขลาเป็นผู้จัดทำอีแบะขึ้นเฉพาะ เมืองสงขลา เรียก “กะแบะ” สิ่งนี้สามารถยืนยันการใช้องค์ความรู้ทางด้านโลหกรรมของเมืองสงขลาได้เป็น อย่างดี ทั้งยังพบเบ้าหล่อเหรียญอีแบะ และชิ้นส่วนเหรียญอีแบะที่นำออกจากการเบ้า แต่ยังไม่ได้ตัดแต่งให้เป็น เหรียญกลมแบบ ลักษณะเป็นกิ่งเมื่อจะใช้ก็หักเหรียญออกจากกิ่ง นอกจากนั้นเมืองสงขلامีวัตถุดีในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นดีบุกหรือตะกั่ว มีการทำเหมืองแร่ในบางพื้นที่

มูลค่าที่ปรากฏบนเหรียญอีแบะสงขลา มีความน่าสนใจ เพราะอักษรที่ระบุว่าเบี้ยสงขลา ๑๐๐ เบี้ยเป็น ๑ เหรียญ ไม่สอดคล้องกับบัญชีสิ่งของเมืองสงขลาที่ระบุว่า “เบี้ยตະก່າວเมืองสงขลาใช้จ่ายกัน ๔๐๐ เบี้ยเป็น ๑ เหรียญ สิบเบี้ยเรียกเพื่องหนึ่ง” พอจะสันนิษฐานได้ว่าค่าของเหรียญอีแบะสงขลาในแต่ละปี มีค่าเงินเทียบกับ เงินเหรียญไม่เท่ากัน อาจมีการทำหนดอัตราแลกเปลี่ยนแต่ละปี แต่เมื่อมีการประกาศยกเลิกการใช้เงินพดด้าง (พ.ศ.๒๔๕๑) เนื่องจากเหรียญภาษาปั้นของรัฐบาลมีการผลิตที่ได้มาตรฐานและมีจำนวนเพียงพอ จึงเป็นไปได้ว่า เหรียญอีแบะของทุกเมืองน่าจะได้รับความนิยมลดลง และเลิกใช้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ชัยวุฒิ พิยะกุล. (๒๕๔๗). บัญชีสิ่งของที่เมืองสงขลาและเมืองพัทลุงจัดส่งไปกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๔ เพื่อจัดแสดงในงานพระราชพิธีสมโภกรุ่งรัตนโกสินทร์ ครบร้อยปี พ.ศ.๒๔๘๕. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

ชวกลิต อังวิทยาธ. (๒๕๔๒). “เงินตราท้องถิ่นภาคใต้ : เหรียญกงสี”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. เล่มที่ 7. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ภานุพันธุวงศ์เดช, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า. (๒๕๐๑). ชีววัฒน์ กรุงเทพฯ : องค์การค้าครุสภาก.

เหรียญอีแพสงขลา

ธีระ จันทิปะ (นักวิชาการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา)

อีแพ¹ หรือเหรียญจีน มีใช้หลายพื้นที่ของภาคใต้ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้นำเหรียญเงินตราจีนเข้ามาใช้ กระทั้งชาวจีนมีความก้าวหน้าเป็นผู้นำชุมชนหรือเป็นเจ้าเมือง จึงเริ่มผลิตเหรียญเงินตรารูปแบบเหรียญอีแพจีน เพื่อแลกเปลี่ยนภัยในพื้นที่ปกครองของตนเองแทนการใช้หอยเปียและเงินพดด้วง (เหรียญอีแพไม่ใช่เงินตราที่ใช้กันทั่วไปในราชอาณาจักรสยามแบบเงินที่รัฐผลิตขึ้น) การใช้อีแพสงขลาคงคล้ายกับอีแพที่ใช้ในหัวเมืองปักปีติหลาอย่างแพร่หลายแห่ง อีแพมักปรากฏในกิจการคงสีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจการเหมืองแร่ กิจการโรงสีข้าว กิจการโรงเลือยโรงไม้ กิจการโรงบ่อ โรงเหล้า โรงผึ้น มีการกำหนดค่าอีแพเพื่อเทียบกับเงินตราของรัฐ

อีแพสงขลา บ้างเรียก “เหรียญอีแพ” “เหรียญจีน” “อัฐดีบุก” “เบี้ย” หรือ “กะแพ” บางถิ่นจะเรียก “เบี้ยตะกัว” “เบี้ยตะกัวฟันรูกกลาง” ส่วนชื่อทางราชการเรียก “เงินเหรียญตราหนังสือจีน” แต่เดิมเหรียญอีแพในภาคใต้เป็นเหรียญเงินตราแบบอีแพจีนชนิดหนึ่งที่ชาวจีนใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (ราช พ.ศ.๑๖๑๗-๑๖๕๐) รูปลักษณ์ของเหรียญอีแพ เป็นเหรียญที่หล่อจากตะกั่วผสมดีบุก ลักษณะเหรียญกลมแบบยกขอบโดยรอบ มีความหนาราว ๒-๓ มิลลิเมตร ตรงกลางเป็นรู หั้งรูกลมและรูสี่เหลี่ยม มีอักษรหรือภาพสัญลักษณ์นูนประกายทั้งสองด้าน บางเหรียญมีรอยกดประทับ เหรียญอีแพสงขลาที่พบมี ๓ ชนิด ทำขึ้นเฉพาะในเมืองสงขลา ระยะแรกมีเพียงภาษาจีน ต่อมามีอักษรไทย อักษรอาหรับ และระยะหลังเพิ่มปีจุลศักราช ส่วนการระบุกลสีในเหรียญ ปรากฏเพียงงสีเดียว คือ จีนแดงงสี

อีแพสงขลาชนิดแรก ด้านที่ ๑ มีอักษรไทย “สง” อยู่ข้างบน และมีอักษรไทย “ขลา” อยู่ข้างล่าง มีอักษรอาหรับสองข้าง อ่านว่า “เนกกรีซิกอร่า” แปลว่า นครสงขลา ส่วนด้านที่ ๒ มีอักษรจีน ๔ ตัว อ่านว่า “ซัง เซี้ย 疔 ป้อ” แปลว่า อีแพเมืองสงขลา ไม่ระบุปีที่ผลิต

อีแพสงขลาชนิดที่สอง ด้านที่ ๑ มีอักษรไทย “เบี้ยสงขลา ร้อยละเหลียน” ด้านที่ ๒ มีอักษรจีนตัวเล็ก ๑ ตัว แปลว่า หัว และมีอักษรจีนตัวใหญ่รอบเหรียญ อ่านว่า “ซัง เซี้ย 疔 ป้อ Majority แปะ เจ็ก อี้” แปลว่า อีแพนครสงขลาร้อยละหนึ่งเหรียญ

อีแพสงขลาชนิดที่สาม ด้านที่ ๑ มีอักษรไทย “สงขลา” อยู่ข้างบน ข้างล่างบอกปีจุลศักราช ซึ่งเหรียญที่พบมีระบุปี ๑๖๔๑ (พ.ศ.๒๕๘๒) ๑๖๔๒ (พ.ศ.๒๕๘๓) ๑๖๔๓ (พ.ศ.๒๕๘๔) ๑๖๔๔ (พ.ศ.๒๕๘๕) ด้านที่ ๒ มีอักษรจีนสองข้าง อ่านว่า “จิง เอง 疔 ป้อ” แปลว่า อีแพที่ทำให้เจริญรุ่งเรือง

¹ คำว่าอีแพ เป็นชื่อเรียกและใช้ในหลายความหมาย (๑) ชื่อเรียกพันธุ์พืช ผักอีแพ (*Mimulus orbicularis* Benth.) หรือตับเต่า ซึ่งเป็นไม้เลื้อย วงศ์เดียวกับต้นเถาวยุรา (๒) ชื่อเรียกสัตว์ อีแพทะเล (Sand Dollar) หรือเหรียญทะเล เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง กลุ่ม echinoderms เช่นเดียวกับผ่านทะเล ดาวทะเล (๓) ชื่อเรียกสิ่งของ เช่น หวานอีแพ (Plain Washer) ใช้ลดซ่องว่างและเพิ่มความแข็งแรงระหว่างโบลต์(Bolt)หรือน็อตตัวผู้ และนัท(Nut)หรือน็อตตัวเมีย และ (๔) ชื่อเรียกเงินตรา เหรียญอีแพหรือเหรียญจีน

การพับอักษร ๓ ภาษา บันทีเรียญอีແປ ແສດງໃຫ້ເທິ່ນຄົງຜູ້ຄົນທີ່ອາຍ້ຫລັກໃນເມືອງສັງຂາ ມີທັງໝາວໄທ
ພຸຖນ ໄທຍມຸສລິມ ແລະຂາວຈືນ ຄວາມແພຣ່ຫລາຍຂອງອື່ແປສັງລາເນື່ອງຈາກ ເມືອງສັງຂາສ່າງເທິ່ນຍູ້ອື່ແປໄປໃຫ້ໃນຄຸ້ມ
ໜ້າເມືອງມາລູ້ (ປັດຕານີ້ ສາຍບຸຮີ ຮອນຈົກ ຮຳມັງ ຍະລາ ຮະແວ ຍະທົງ) ຜົ່ງເປັນເມືອງທີ່ຢູ່ໃນຄວາມປົກກອງຂອງ
ເມືອງສັງຂາ ອີກສ່ວນໜຶ່ງຈາກເກີດຈາກເງິນພົດຕ້ວງແລະເທິ່ນຍູ້ອື່ແປຮັບາລັງຈະຈາຍໄຟທ່ານົກຫົວໜ້າໄມ່ພອດຕ່ອງຄວາມ
ຕ້ອງການໃຫ້ໃນໜ້າເມືອງ

ด้านการผลิตอีไฟฟ์ที่พบรากเกอร์บารงชบบ์ได้ก้าวล้ำถึงเจ้าเมืองสงขลาเป็นผู้จัดทำอีไฟฟ์ขึ้นเฉพาะเมืองสงขลา เรียก “กะแพะ” สิ่งนี้สามารถยืนยันการใช้งานความรู้ทางด้านโลหกรรมของเมืองสงขลาได้เป็นอย่างดี ทั้งยังพบเบ้าหล่อหรือญื่นอีไฟฟ์ และชิ้นส่วนหรือญื่นอีไฟฟ์ที่นำออกจากเบ้า แต่ยังไม่ได้ตัดแต่งให้เป็นหรือญื่นกลมแบบ ลักษณะเป็นกิ่งเมื่อจะใช้ก็หักหรือญื่นออกจากกิ่ง นอกจากนั้นเมืองสงขลามีวัตถุดีบในการผลิตไม่ว่าจะเป็นดีบกหรือตะกั่ว มีการทำเหมืองแร่ในบางพื้นที่

มูลค่าที่ปรากฏบนหรือญอีແປສັກລາ ມີຄວາມນໍາສົນໃຈ ເພຣະອັກຊຣທີ່ຮະບຸວ່າເບີ້ຍສັກລາ ១០០ ເບີ້ເປັນ ១ ເຮືຍญູ ໄນສອດຄລັງກັບບັງຢືນສິ່ງຂອງເມືອງສັກລາທີ່ຮະບຸວ່າ “ເບີ້ຕະກຳມີອັນສັກລາໃຫ້ຈ່າຍກັນ ៤០០ ເບີ້ເປັນ ១ ເຮືຍญູ ສີບເບີ້ເຮືຍກີ່ເພື່ອໜຶ່ງ” ພວະນັນນິຍສູນໄດ້ວ່າຄ່າຂອງເຮືຍญູອື່ແປສັກລາໃນແຕ່ລະປີ ມີຄ່າເງິນເທິຍກັບເງິນເຮືຍຄູມໄໝເທົ່າກັນ ອາຈນີກາກກຳນັດວ່າດ້ວຍແລກປີ້ຍິນແຕ່ລະປີ ແຕ່ມີມີກາກປະກາຍຄົກເລີກການໃຫ້ເງິນພົດດ້ວງ (ພ.ສ.២៤៥១) ເນື່ອງຈາກເຮືຍญູກຳຈາປັນຂອງຮູບາລມີກາກປັດທິທີ່ໄດ້ມາຕຽບຮູນແລ້ມີຈຳນວນເພີ່ງພອ ຈຶ່ງເປັນໄປໄດ້ວ່າ ເຮືຍญູອື່ແປສັກລາມີຄວາມນໍາສົນໃຈໄດ້ຮັບຄວາມນິຍມຄຸດຄົງ ແລະເລີກໃໝ່ໃນທີ່ສຸດ

เอกสารอ้างอิง

ชัยวุฒิ พิยะภูล. (๒๕๗๐). บัญชีสิ่งของที่เมืองสงขลาและเมืองพัทลุงจัดส่งไปกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๔ เพื่อจัดแสดงในงานพระราชพิธีสมโภทกรุงรัตนโกสินทร์ ครบร้อยปี พ.ศ.๒๔๙๔. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

ชาวดิต อังวิทยาอร. (๒๕๔๒). “เงินตราท้อผึ่งภาคใต้ : เหรียญกงสี”, ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. เล่มที่ 7. กรุงเทพฯ : ยุลโนริสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

กานุพันธุวงศ์การเดช, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า. (๒๕๐๔). ชีวิวัฒน์. กรุงเทพฯ : องค์การค้าครุสภาก.